

**AZƏRBAYCAN MİLLİ ELMLƏR AKADEMİYASI
FOLKLOR İNSTİTUTU**

Əlyazması hüququnda

ELXAN QADİR OĞLU MƏMMƏDOV

**EYNƏLİ BƏY SULTANOVUN
FOLKLORŞÜNASLIQ İRSİ**

5719.01 – Folklorşünaslıq

**Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru elmi dərəcəsi
almaq üçün təqdim olunmuş dissertasiyanın**

A V T O R E F E R A T I

BAKİ - 2016

Dissertasiya Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Folklor İnstitutunun “Klassik folklor” şöbəsində yerinə yetirilmişdir.

Elmi rəhbər: **İsa Əkbər oğlu Həbibbəyli**
AMEA-nın həqiqi üzvü,
əməkdar elm xadimi,
filologiya üzrə elmlər doktoru, professor

Rəsmi opponentlər: **Yusif Səfər oğlu Səfərov**
filologiya üzrə elmlər doktoru

İslam Hüseyn oğlu Sadıqov
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru

Aparıcı müəssisə: Bakı Dövlət Universitetinin “Azərbaycan şifahi xalq ədəbiyyatı” kafedrası

Müdafiə “ 27 ” ____ 04 ____ 2016-cı il saat ____ -da AMEA Folklor İnstitutu nəzdində fəaliyyət göstərən FD 01.201 Dissertasiya Şurasının iclasında keçiriləcəkdir.

Ünvan: AZ1001, Bakı şəhəri, 8-ci Kiçik Qala döngəsi,31

Dissertasiya ilə AMEA Mərkəzi Elmi Kitabxanasında tanış olmaq mümkündür.

Avtoreferat “ ____ ” ____ 2016-cı ildə göndərilmişdir.

Dissertasiya Şurasının elmi katibi,
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru,
dosent:

Afaq Xürrəm qızı Ramazanova

İŞİN ÜMUMİ SƏCİYYƏSİ

Mövzunun aktuallığı. Eynəli bəy Sultanov XIX əsrin sonu, XX əsrin əvvəllərində Azərbaycanın yetişdirdiyi ziyalılardan biridir. O, maarifçi fikirləri sayəsində dövrünün tanınan simaları ilə birgə Azərbaycan xalqının inkişafına çalışmış, ömrünü xalqının maariflənməsinə, savadlanmasına, milli şüurun yüksəlməsinə həsr etmişdir.

E.Sultanov haqqında indiyədək sadəcə iki tədqiqat işi aparılmışdır. Belə ki, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru İzzət Maqşudov “Eynəli Sultanovun həyat və yaradıcılığı”¹, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru İradə Əsədova isə “Eynəli Sultanovun yaradıcılıq yolu”² mövzularında namizədlik dissertasiyası müdafiə etmişlər.

Dövrünün dəyərli ziyalılarından biri olmasına baxmayaraq “ədəbi və ictimai fikir tariximizdə əhəmiyyətli rol oynayan, ancaq öz həqiqi qiymətini almayan şəxsiyyətlərdən”³ olan Eynəli bəy Sultanov həm yetişdiyi mühitə təsir etmiş, həm də yaşadığı mühitdən təsirlənmişdir. Təsədüfi deyil ki, Şərqi böyük demokrat yazıçılarından biri olan Cəlil Məmmədquluzadə Eynəli Sultanova 13 iyul 1925-ci ildə yazdığı “Əzizim Eynəli Sultan” başlıqlı məktubunda qeyd edirdi ki, “keçmiş günləri yada salırdım. Elə bilirdim ki, haman Eynəli qardaşım qırx il bundan qabaq yanımda oturub, cavanlıq həvəsilə oxuduğu kitablardan, rus maarifindən, Avropa əhli-qələmlərindən şirin-şirin və bəzi vaxt da odludlu, yanıqlı-yanıqlı söhbətlər edir. O qədər məni özünə qulaq asdırdın ki, axırda məni doğrudan da, maarif aləminə daxil elədin. Yəqin bilirəm ki, sən olmasaydın, mən də qeyri sadəcə kənd müəllimlərinin içində yaddan çıxmışdım”⁴.

E.Sultanov haqqında deyilmiş bu fikirlər onun nə qədər böyük bir ziyalı, maarifpərvər insan olduğunu sübut edir. E.Sultanov öz dövründən də bir çox mütərəqqi ideyalar, fikirlər əxz etmişdi. Ədibin yaşadığı dövrdə bir çox ziyalılardan Avropa və qonşu dövlətlərdə geniş yayılmış folklor nümunələrini, xalq ədəbiyatını toplayıb nəşr etdirmə ənənəsini mənimsəmiş, dövrünün həmfikir insanları ilə bərabər o da,

¹ Maqşudov İ. Q. Eynəli Sultanovun həyat və yaradıcılığı: filol. elm. nam. ...dis. Bakı, 1963, 226 s.

² Асадова И. Р. Творческий путь Э. Султанова: Автореф. дис. ...канд. филол. наук. Бақы, 1991, 30 с.

³ Quliyev V. M. Tarixdə iz qoyan şəxsiyyətlər. Bakı: Ozan, 2000, 584 s.

⁴ Məmmədquluzadə C. H. Əsərləri: 4 cildə, IV c., Bakı: Öndər, 2004, 472 s.

azərbaycanlıların yaşadığı yerləri ev-ev, kənd-kənd gəzmiş, insanlarla söhbətlər etmiş, şifahi xalq ədəbiyyatı nümunələrini toplamış və onları bir çox qəzet və jurnallarda nəşr etdirmişdir.

Lakin Eynəli bəy Sultanovun topladığı folklor materialları, onların nəşri, tədqiqi geniş və hərtərəfli şəkildə öyrənilməmiş, elmi əksini tapmamışdır.

Ayrı-ayrı tədqiqatçıların, alimlərin kitab və məqalələrində həmin toplama materiallarına, ədibin folklorşünaslıq irsinə öləri toxunulmuş, əksər hallarda bir məqalə ilə üstündən keçilmişdir. Həmin tədqiqatlar isə Eynəli bəy Sultanovun folklorşünaslıq irsinin ümumi mənzərəsini nümayiş etdirmək üçün kifayət deyil.

Eynəli bəy Sultanovun folklorşünaslıq irsi xüsusi tədqiqat obyektinə kimi istər müasir elmin tələbləri çərçivəsində, istərsə də dövrünün bu sahədə fəaliyyət göstərən digər ziyalıları ilə müqayisədə ətraflı öyrənilməmişdir.

Eynəli bəy Sultanovun folklorşünaslıq sahəsindəki toplayıcılıq, tədqiqatçılıq, tərcüməçilik və nəşirlik edənə kimi fəaliyyətinin geniş araşdırılıb üzə çıxarılması, topladığı materialları çap etdirərkən izahlarını, şərhlərini verməsi, toplanan materialları o dövrün mədəni mərkəzi sayılan Tiflisdə fərqli dillərdə danışan insanlara çatdırılması sahəsindəki xidmətlərinin araşdırılıb tədqiq edilməsi kimi məsələlər elmi şərhini gözləyən problemlər olaraq mövzunun aktuallığını ortaya qoyur.

Fədakar ziyalı xalqının hər bir qiymətli sözünün, dəyərləli fikrinin tarixin dolaylarında itib-batmaması üçün səy göstərmiş, həyatının, demək olar ki, bütün dövrlərində şifahi xalq ədəbiyyatının qorunub saxlanılmasına çalışmışdır.

Bu baxımdan Eynəli bəy Sultanovun istər topladığı folklor irsi, istərsə də bir məqaləsində yazarlara üz tutaraq məsləhət kimi söylədiyi fikirlərin təsdiqi olaraq öz hekayələrində, məqalələrində şifahi xalq ədəbiyyatı nümunələrindən geniş şəkildə istifadə etməsi onun, ilk növbədə, xalqa, xalq yaradıcılığına bağlılığına da aydınlıq gətirir.

Naxçıvanın bütün bölgələrini, eləcə də İrəvan Quberniyasını dolaşaraq bölgə folklorunu dörd il müddətində toplaması da tədqiqatın zəruriliyini artırır.

Eynəli bəy Sultanovun topladığı nümunələr xalqımızın tarixi keçmişini, milli düşüncəsini, ictimai varlığını özündə yaşadır. Türk xalqlarının söz yaradıcılığının özünəməxsus cəhətləri, zəngin ənənələri bölgə folklorunda çox qabarıq şəkildə əks olunduğu üçün toplanan ciddi

əhəmiyyət daşıyır. XIX əsrin sonu, XX əsrin əvvəllərində bütün Qafqazda, xüsusən Azərbaycanda milli təfəkkürlü ziyalılar arasında ənənə şəklini alan milli özünüdərk, özünəqayıdış maarifçi-ziyalı Eynəli bəy Sultanovun da fəaliyyətində özünü qabarıq şəkildə göstərir. Bu mənada aparılan tədqiqat bir ədibin timsalında folklorşünaslıq irsi baxımından bir sıra vacib problematik məsələlərin həllinə imkan yaradacağı məsələsi də mövzunun aktuallığını artırır.

Nəzərə almaq lazımdır ki, sözügedən dövrdə Çar Rusiyasının tabeliyində olan bir xalqın nümayəndəsi kimi, bu sahədə açıq şəkildə olmasa da, əlaltından ciddi əngəllər mövcud idi. Nəinki xalqımızın folkloru öyrənilmiş, heç toplanmamış, sistemli şəkildə tədqiq edilməmişdi. Halbuki Eynəli bəy Sultanovun topladığı folklor materialları, ədibin bu sahədə qələmə aldığı məqalələr, xam materialları rus dilinə tərcümə edərək ayrı-ayrı qəzet, jurnal və məcmuələrdə dərc etdirməsi Azərbaycan şifahi xalq ədəbiyyatının tanınması, öyrənilməsi baxımından da mühüm rol oynayırdı.

Tarix boyu süfrəmizin başında əyləşib, yeməyimizə zəhər qatmağa çalışan mənfur qonşularımız, eləcə də Qafqaz ailəsi adı altında bir bölgədə iç-içə yaşadığımız digər xalqlar bir çox hallarda Azərbaycan xalqının şifahi söz sənətini imitasiya edərək, hətta bəzən açıq şəkildə mənimsəyərək öz adlarına çıxmasını nəzərə alsaq, o dövrün ziyalılarının folklorşünaslıq irsinin tədqiqi çox aktual problem kimi qarşımıza çıxır. Müstəqillik əldə etdikdən sonra bu istiqamətdə elmi tədqiqatların aparılması üçün də geniş imkanlar yaranmışdır.

Son illər Azərbaycan folklorunun, folklorşünaslığının, yazıçı-folklor əlaqəsinin, yaradıcılıqda folklor məsələlərinin öyrənilməsi sahəsində qazanılan təcrübə, görülən işlər Eynəli bəy Sultanovun folklor toplayıcısı, tədqiqatçısı məsələsinə də geniş şəkildə yanaşma zərurətini ortaya çıxarır. Tədqiqat Eynəli bəy Sultanovun folklorşünaslıq irsinin ümumi mənzərəsini müəyyənləşdirmək, ilk dəfə sistemli təhlil və araşdırmalar aparmaq baxımından çox aktualdır.

Dissertasiyanın obyektı və predmeti. Eynəli bəy Sultanovun folklorşünaslıq fəaliyyəti və bədii əsərlərində folklordan geniş istifadə etməsi xüsusilə əhəmiyyətli məsələlərdəndir.

İşin obyektini Eynəli bəy Sultanovun folklorşünaslıq irsi təşkil edir.

Eynəli bəy Sultanovun milli-mənəvi dəyərlərin qorunub saxlandığı söz xəzinəmizin öyrənilməsində rolu, yazıçı-folklor əlaqəsi, Eynəli bəy

Sultanovun Azərbaycan folklorşünaslığı tarixində mövqeyi və yeri məsələləri aparılan tədqiqat işində müxtəlif yönərdən təhlil edilmişdir.

Eynəli bəy Sultanovun folklor toplayıcılığı, tədqiqatçılığı, tərcüməçiliyi və toplanan folklor nümunələrini nəşr etdirməsi, yaradıcılığında şifahi xalq ədəbiyyatından geniş şəkildə istifadə etməsi tədqiqatın predmetini təşkil edir.

İşin məqsəd və vəzifələri. Əsas elmi məqsəd Eynəli bəy Sultanovun folklorşünaslıq irsinin təmsalında Azərbaycan folklorşünaslığının tərkib hissəsi olan yazıçı-folklor münasibətlərinin, Eynəli bəy Sultanovun folklor toplayıcılığını, folklor təəssübkeşliyini, bədii mətnlərində folklorumuzu qoruyub yaşatmasının sistemli və elmi-problematik şəkildə araşdırılması, çıxarılan nəticələrin ümumiləşdirilməsi olan tədqiqat işində, ilk növbədə, aşağıdakı vəzifələrin yerinə yetirilməsi nəzərdə tutulur:

- Eynəli bəy Sultanovun folklorşünaslıq irsini araşdırmaq və ona elmi cəhətdən yanaşmaq;

- Eynəli bəy Sultanovun həyatı və mühiti haqqında əvvəlki tədqiqatlarda yol verilmiş yanlışlıqları yeni elmi axtarışların işığında dəqiqləşdirərək bütün hallarda elmi dövriyyəyə təqdim etmək;

- Eynəli bəy Sultanovun folklorşünaslıq görüşlərini, folklorun toplanması, tədqiqi, öyrənilməsi üçün gördüyü işləri son illərin elmi tələbləri müstəvisində şərh etmək;

- Eynəli bəy Sultanovun folklor toplayıcısı, tədqiqatçısı, nəşr edəni, tərcüməçisi kimi gördüyü işləri araşdırmaq;

- Ayrı-ayrı tədqiqatçılar tərəfindən Eynəli bəy Sultanovun folklorşünaslıq fəaliyyəti ilə bağlı aparılan araşdırmaların elmi mənzərəsini yaratmaq;

- Topladığı folklor materiallarını itib-batmaqdan qorumaq üçün, həmçinin dövrünün digər ədiblərinə, yazarlarına nümunə olaraq hekayə və pyeslərində, publisistik məqalələrində işlətdiyi şifahi xalq ədəbiyyatı nümunələrini üzə çıxarmaq, həmin nümunələrin mətn daxilində işlənmə yerinə, janrına, motivinə uyğun olaraq müəyyənləşdirmək, onların elmi şərhini vermək;

Dissertasiyanın nəzəri-metodoloji əsasları. Qarşıya qoyulan elmi problemin həlli üçün dissertasiyada folklor tədqiqatlarına, folklorşünaslıq sahəsindəki elmi təcrübələrə istinad edilmiş təsviri və problematik təhlil metod və üsullarından istifadə edilmiş, müqayisələr, analitik təhlillər aparılmışdır.

Tədqiqatda həmçinin Azərbaycan folklorunun aktual problemləri, yazıçı-folklor münasibətləri, folklorla fərdi və milli yanaşma, folklorlardan yaradıcı bəhrələnmə, folklorla ümumxalq məhsulu kimi müraciət və dünya elmi təcrübəsi əsas götürülmüşdür.

İşin elmi yeniliyi. Tədqiqat işinin əsas elmi yenilikləri aşağıdakılardan ibarətdir:

- Bu tədqiqatdan əvvəl Eynəli bəy Sultanov haqqında müdafiə edilmiş dissertasiyalarda ədibin həyatı, təhsil aldığı yer və məktəb barədə yol verilmiş yanlışlıqlar ayrı-ayrı tədqiqatçıların axtarışlarının nəticələri ilə qarşılıqlı müqayisə edilərək dəqiqləşdirilmişdir;

- Eynəli bəy Sultanovun folklorşünaslıq görüşləri geniş və əhatəli şəkildə araşdırılaraq müasir folklorşünaslıq elminin prinsipləri əsasında öyrənilmişdir;

- Eynəli bəy Sultanovun folklor toplayıcılığı sahəsində gördüyü işlər, toplayıcılıq fəaliyyəti haqqında araşdırmalar aparılmış, topladığı folklor nümunələri janr və mövzular prizmasından tədqiq edilmişdir;

- Eynəli bəy Sultanovun müxtəlif məqalələrində irəli sürdüyü fikirlər əsasında hərtərəfli araşdırmalar aparılmış və folklorşünaslıq elmi aspektindən yanaşaraq tədqiq edilmişdir;

- Bir çox tədqiqatçıların Eynəli bəy Sultanovun folklorşünaslıq fəaliyyətinə münasibəti öyrənilmiş, ədibin bu sahədəki fəaliyyəti barədə araşdırmalar sistemli şəkildə tədqiqata cəlb edilmişdir;

- Eynəli bəy Sultanovun bir sıra yazılı ədəbi nümunələri ilə folklor mətnləri arasında sistemli və əhatəli müqayisələr aparılmış, ədibin bədii yaradıcılığında folklorizmin ifadə imkanlarından bəhs edilmiş, folklor sujetləri, folklorlardan gələn mövzular diqqət mərkəzinə çəkilmiş, müəyyən edilmişdir ki, Eynəli bəy Sultanov Azərbaycan şifahi xalq ədəbiyyatı haqqında ətraflı məlumatı olan bir ziyalı kimi folklor mətnlərindən yaradıcı istifadə edərək öz fikirlərini oxucuya daha təsirli şəkildə çatdırmışdır;

- Eynəli bəy Sultanovun publisistikasında folklor nümunələrindən istifadə etməsi araşdırmaya cəlb edilmişdir.

Dissertasiyanın nəzəri və praktik əhəmiyyəti. Eynəli bəy Sultanovun folklorşünaslıq irsinin tədqiqi mühüm nəzəri və praktik əhəmiyyət daşıyır. Eynəli bəy Sultanovun Azərbaycan folklorunu toplaması, tədqiq etməsi, nəşrinə nail olması ilə bağlı aparılmış araşdırmalar Azərbaycan folklorşünaslıq elmində bəzi problemlərin həllinə, nəzəri ümumiləşdirmələrin genişləndirilməsinə şərait yaratmışdır.

Dissertasiya Azərbaycan folklorşünaslığının müqayisəli öyrənilməsinə kömək edə bilər. Eynəli bəy Sultanovun folklorşünaslıq irsi XIX əsrin sonu, XX əsrin əvvəllərində yaşayan ziyalıların folklorla münasibətini, şifahi xalq ədəbiyyatının toplanması, tədqiqi və nəşr edilməsi ilə bağlı tədqiqatlar aparılarkən, elmi mühazirələrin hazırlanması zamanı dissertasiyada irəli sürülmüş fikirlərdən, əldə edilmiş nəticələrdən istifadə etmək olar. Bütün bunlar tədqiqatın nəzəri əhəmiyyətini şərtləndirir.

Qeyd etmək ki, eyni zamanda tədqiqatın əsas müddəaları XIX əsrin sonlarında, XX əsrin əvvəllərində yaşayan ədiblərdən bəhs edən, Azərbaycan folklorşünaslıq elminin inkişafı, ilkin toplama, tədqiq və nəşr mövzularındakı ədəbiyyatlara, müxtəlif əsərlərə, dərsliklərə, mühazirələrə daxil edilməklə tədris oluna bilər. Tədqiqat mütəxəssislər, ali məktəb müəllimləri və tələbələr üçün də faydalı ola bilər.

Mövzunun aprobasiyası. Dissertasiya işi AMEA Folklor İnstitutunun “Klassik folklor” şöbəsində yerinə yetirilmişdir. Onun əsas müddəaları elmi jurnallarda dərc olunan məqalələrdə, simpoziumlarda və konfrans materiallarında əks edilmişdir.

Dissertasiyanın quruluşu. Dissertasiya giriş, üç fəsil, nəticə və istifadə edilməş ədəbiyyat siyahısından ibarətdir.

DİSSERTASIYANIN ƏSAS MƏZMUNU

Dissertasiyanın “**Giriş**” hissəsində mövzunun aktuallığı əsaslandırılmış, tədqiqatın obyektı, məqsəd və vəzifələri, elmi yeniliyi, nəzəri və praktik əhəmiyyəti, metodoloji əsası göstərilmiş, mövzunun araşdırılma səviyyəsi təhlil olunmuşdur.

“**Eynəli bəy Sultanov və onun folklorşünaslıq görüşləri**” adlanan I fəsil iki yarım fəsildən ibarətdir. Birinci fəslin birinci yarım fəsli “**Eynəli bəy Sultanovun həyatı və mühiti**” adlanır.

Elm daim mübahisəli məqamlarla diqqəti cəlb edir. Elmi tədqiqatların və axtarışların sistemli şəkildə aldığı indiki dövrdə zaman etibarıyla bizdən ən az bir əsrə qədər uzaq olan tanınmış şəxsiyyətlərin həyat və fəaliyyətləri, iç-içə olduqları mühit, oxuduqları, təhsil aldıkları, ömürləri boyunca işlədikləri idarələr və vəzifələr, xüsusilə doğum və ölüm tarixləri daha çox mübahisəyə səbəb olan məqamlardandır.

Təvəllüd və ölüm tarixi mübahisəyə səbəb olan və xüsusilə elmi dəqiqləşdirməyə ehtiyac duyulan şəxsiyyətlərdən biri də XIX əsrin ikinci

yarısı, XX əsrin əvvəllərində yaşayıb yaratmış maarifçi-ziyalı Eynəli bəy Sultanovdur.

E. Sultanovun həyat xronologiyası, anadan olduğu və dünyasını dəyişdiyi tarix bir neçə tədqiqatçı alimlərimiz tərəfindən fərqli illər olaraq göstərilmişdir.

Bu sualları cavablandırmaq üçün Eynəli bəy Sultanov haqqında yazılmış tədqiqat işlərini, istər publisistik, istərsə də elmi məqalələr qələmə almış müxtəlif alim və publisistlərin axtarışlarını bir daha gözədən keçirdik.

Eynəli bəy Sultanov haqqında ilk əhatəli elmi tədqiqatlar İzzət Maqsudov tərəfindən aparılmışdır. Daha sonra Abbas Zamanov, Adil Mişiyev, Abbas Hacıyev, Aidə Feyzullayeva, İsa Həbibbəyli və digər tədqiqatçılar Eynəli bəy Sultanov haqqında tədqiqatlar aparmışlar.

Bu tədqiqatlarda E.Sultanovun doğum və ölüm tarixləri, eləcə də təhsil aldığı məktəb və gimnaziya haqqında müxtəlif fikirlər mövcuddur.

İzzət Maqsudov “Eynəli bəy Sultanovun həyat və yaradıcılığı” adlı dissertasiyasında göstərir ki, “Eynəli Çölü oğlu Sultanov 1862-ci il 7 yanvarda Naxçıvan şəhərində, yoxsullaşmış mülkədar ailəsində anadan olmuşdur...

Həmin mənbədə ölüm tarixi haqqında isə deyilir ki, “Eynəli Sultanov 1935-ci ilin iyun ayında Tbilisi şəhərində vəfat etmişdir”⁵.

Çox maraqlıdır ki, İ.Maqsudov bundan 3 il əvvəl – 1960-cı ildəki məqalələrinin birində doğum tarixini eyni göstərsə də ölümü haqqında tam fərqli bir tarixi—1934-cü ilin iyun ayını qeyd edir.

Aidə Feyzullayeva isə özünün “Maarif carçıları” monoqrafiyasında ədibin doğum-ölüm tarixlərini fərqli qeyd edir. O, doğum tarixi kimi 1863-cü ili, ölüm tarixi olaraq da, İ.Maqsudov kimi, 1935-ci ili göstərir.

Eyni ömür xronologiyasını “Eynəlibəy Sultanovun yaradıcılıq yolu” adlı dissertasiyasında İradə Əsədova da qeyd edir.

Adil Mişiyev isə doğum tarixində A.Feyzullayeva və İ.Əsədova ilə həmfikir olsa da (1863) ölüm tarixi kimi tam fərqli bir versiya ortaya qoyur. O, E.Sultanovun 1932-ci ildə vəfat etdiyini göstərir⁶.

E.Sultanovun doğum-ölüm tarixləri haqqında yeni bir versiya isə filologiya elmləri doktoru Əsgər Qədimova məxsusdur. Onun fəlsəfə doktorluğu dissertasiyasında (“Zakavkazye” qəzetində Azərbaycan

⁵ Maqsudov İ. Q. Eynəli Sultanovun həyat və yaradıcılığı: filol. elm. nam. ...dis. Bakı, 1963, 226 s.

⁶ Mişiyev A. Q. Azərbaycan yazıçıları və Tiflis ədəbi-ictimai mühiti (1820-1905-ci illər). Tiflis: Qanatləba nəş., 1987, 320 s.

ədəbiyyatı məsələləri (1906-1914-cü illər)) 1862-1936-cı il tarixləri vurğulanır.

Yuxarıda göstərilən qaynaqlardan əlavə bir neçə nəşrlərdə ədibin doğum-ölüm tarixləri qeyd edilib. Belə ki, Firudin bəy Köçərlinin “Azərbaycan ədəbiyyatı”nda 1862-1935⁷, Həmidə Məmmədquluzadənin “Mirzə Cəlil haqqında xatirələrim” memuarında⁸, Naxçıvanın görkəmli şəxsiyyətlərindən bəhs olunan “İşıqlı adamlar” kitabında⁹, oncildlik Azərbaycan Sovet Ensiklopediyasının IX cildində¹⁰, 1966-cı ildə nəşr olunan Eynəli Sultanovun “Seçilmiş hekayələr” kitabında¹¹ 1863-1935-ci illər göstərilmişdir.

Akademik Abbas Zamanov da 1863-1935-ci illəri məqbul sayır¹².

Ədibin doğum tarixi ilə bağlı maraqlı bir məlumata isə filologiya elmləri doktoru Vilayət Quliyevin “Tariximizdə iz qoyan azərbaycanlılar” kitabında rast gəlirik. Dəyərli alim E.Sultanovun 1936-cı ildə vəfat etdiyini yazsa da, 1868-ci ilin yanvarında anadan olduğunu qeyd edir¹³.

E.Sultanovun doğum və ölüm tarixləri haqqında yeni və belə demək mümkünsə fakta dayanan son səhih məlumat akademik İsa Həbibbəyli tərəfindən ortaya qoyulub. “Cəlil Məmmədquluzadə: mühiti və müasirləri” adlı doktorluq dissertasiyası üzərində işləyərkən apardığı tədqiqatlar zamanı akademik İ.Həbibbəyli əldə etdiyi arxiv sənədlərinə istinad edərək E.Sultanovun 1866-1935-ci illər arasında yaşadığını irəli sürür.: “Bu fədakar şəxsiyyət (E.Sultanov-E.M.) nə vaxt, harada, hansı səviyyədə təhsil almışdır? Aydınlaşdırılmasına ehtiyac hiss edilən həmin sualın cavabına yazıçının təvəllüd tarixinin dəqiq müəyyənəşdirilməsindən başlamaq lazım gəlir. Çünki istənilən tədris müəssisələrində oxumaq hüququ qazanmaq həmişə müəyyən yaş tələbi ilə əlaqədar olmuşdur.

Hazırda Eynəli Sultanovun tərcümeyi-halından bəhs edən tədqiqatlarda ədibin anadan olması barədə iki tarix (1862 və 1863-cü illər) qeyd olunmaqdadır. Bu fikir müxtəlifliyi onun doğum haqqında

⁷ Köçərli F. Ə. Azərbaycan ədəbiyyatı: 2 cildə, I c., Bakı: AVRASIYA PRESS, 2005, 560 s.

⁸ Məmmədquluzadə H. Ə. Mirzə Cəlil haqqında xatirələrim. Bakı: Gənclik, 1981, 155 s.

⁹ Axundov A. S. Əfəndiyev E. Q. Işıqlı adamlar. Bakı: Hüquq, 2000, 480 s.

¹⁰ Azərbaycan Sovet Ensiklopediyası: 10 cildə, IX c., Bakı: Azərnəşr, 1986, 624 s.

¹¹ Sultanov E. Ç. Seçilmiş hekayələri. Bakı: Azərnəşr, 1966, 142 s.

¹² Zamanov A.F. Eynəli Sultan. “Ədəbiyyat və incəsənət” qəz., 1966, Bakı, 28 may

¹³ Quliyev V. M. Tarixdə iz qoyan şəxsiyyətlər. Bakı: Ozan, 2000, 584 s.

şəhadətnaməsinin, yaxud təvəllüd tarixini əks etdirən digər etibarlı bir sənədin tapılıb üzə çıxarılmmamasından irəli gəlmişdir”¹⁴.

“Cari ildə (1987-ci ildə-E.M.) Ermənistan SSR Mərkəzi Dövlət Tarix Arxivində Cəlil Məmmədquluzadə və müasirləri ilə bağlı axtarış apararkən əldə etdiyimiz “İrəvan Dairə Məhkəməsi prokurorunun katibi E.Sultanovun şəxsi işi” adlanan qovluqda toplanan sənədlər həmin sahədə aşkar olunan ilk etibarlı mənbə sayıla bilər. 17 vərəqdən ibarət olan bu sənədlərdə yazıçının həyatının 1898-ci ilə qədərki dövrü öz əksini tapmışdır. E.Sultanova məxsus qovluqdakı formulyar siyahı (xidmət kitabçası-İ.H.) kimi rəsmi sənəddə onun 5 may 1866-cı il tarixdə Çölü bəy Qullarağasıyev-Sultanovun ailəsində dünyaya gəldiyi qeyd olunmuşdur. Bundan başqa, həmin sənəddə xidmət kitabçasının qeyd edildiyi 16 dekabr 1896-cı ildə E.Sultanovun 30 yaşında olduğu göstərilmişdir ki, bu da yeni təvəllüd tarixini bir daha təsdiqləyir”¹⁵.

E.Sultanovun təhsil aldığı yerlərlə bağlı da müxtəlif fikirlər mövcuddur. Belə ki, İ.Maqsudov onun “1872-1877-ci illərdə rus-tatar” məktəbində¹⁶ İ.Həbibbəyli isə 1872-1880-ci illərdə “Naxçıvan qəza məktəbində”¹⁷ ilk təhsil aldığını qeyd edir.

İ.Maqsudova görə “Atası Çölü 1877-ci ildə Eynəlini Tiflis şəhərinə aparıb “Klassik gimnaziya”ya qoyur”¹⁸. İ.Həbibbəyli isə “1880-1886-cı illərdə İrəvan kişi gimnaziyasında”¹⁹ oxuduğunu bildirir. Professor Abbas Zamanov da Eynəli bəy Sultanovun 1883-cü ildə Tiflis klassik gimnaziyasını bitirdiyini²⁰ yazır. Göründüyü kimi, E.Sultanovun gimnaziya təhsili barədə də fikirlər haçalanır. Buna baxmayaraq İ.Həbibbəyli bu sahədə də tutarlı istinadlar ortaya qoyur. O, məqalələrinin birində yazır: “Biz hələ 1980-ci ildə Gürcüstan SSR Mərkəzi Dövlət Arxivində araşdırma

¹⁴ Həbibov İ. Ə. Eynəli Sultanovun dünyagörüşünün formalaşması dövrü / “Azərbaycan ədəbiyyatının nəzəriyyəsi və tarixi məsələləri” məcmuəsi. Bakı: ADU mətbəəsi, 1987, s.94-95

¹⁵ Yenə orada, s.91-92

¹⁶ Maqsudov İ. Q. Eynəli Sultanovun həyat və yaradıcılığı: filol. elm. nam. ...dis. Bakı, 1963, 226 s.

¹⁷ Həbibbəyli İ. Ə. Cəlil Məmmədquluzadə: mühiti və müasirləri. Naxçıvan: Əcəmi, 2009, 424 s.

¹⁸ Maqsudov İ. Q. Eynəli Sultanovun həyat və yaradıcılığı: filol. elm. nam. ...dis. Bakı, 1963, 226 s.

¹⁹ Həbibbəyli İ. Ə. XX əsrin əvvəlləri Azərbaycan yazıçıları. Bakı: Nurlan, 2004, 160 s.

²⁰ Zamanov A. F. Əməl dostları. Bakı: Yazıçı, 1979, 370 s.

ilə məşğul olarkən E.Sultanovun adı ilə 1880-1886-cı illərdə İrəvan gimnaziyasının Qafqaz Təhsil İdarəsinə göndərdiyi hesabatlarda qarşılaşmış, bu barədə C.Məmmədquluzadənin təhsilinə dair dərc etdirdiyimiz məqalədə məlumat vermişdik. Hazırda Ermənistan SSR MDTA-dan əldə etdiyimiz materiallar həmin məsələni daha geniş işıqlandırmağa kömək edir.

Arxivdəki “İrəvan kişi gimnaziyası” adlanan fond da mühafizə olunan sənədlərdən məlum olur ki, E.Sultanov 1880-ci ildən bu gimnaziyada oxumağa başlamışdır”²¹.

Zəhmətkeş alimin fakta dayanan bu tapıntısını da E.Sultanovun hansı illərdə və hansı gimnaziyada təhsil alması barədə dəqiq məlumat kimi qəbul etməliyik.

Bu yarımfəsildə həmçinin Eynəli bəy Sultanovun həyatı və işlədiyi yerlərlə bağlı geniş məlumat əldə etmək, mühiti ilə də tanış olmaq mümkündür.

Birinci fəslin **“Eynəli bəy Sultanovun folklorşünaslıq görüşləri”** adlanan ikinci yarımfəslində görkəmli ziyalının folklorşünaslıq görüşlərindən bəhs olunur.

XIX əsrin sonu XX əsrin əvvəllərində Zaqafqaziyada mühüm ictimai-mədəni hadisəyə çevrilən maarifçilik hərəkatı bu bölgədə yerləşən xalqların taleyində əhəmiyyətli dərəcədə dəyişiklik yaratdı. Bölgədə baş verən maarifçilik hərəkatı Qafqazın ən qədim və ən böyük xalqlarından olan, o zaman “müsəlman”, “tatar” adlandırılan Azərbaycan türklərinin taleyində də önəmli çevriliş etdi.

Hələ XIX əsrin ilk illərindən təkəm-seyrək şəkildə başlanan maarifçilik, əsrin ortalarından sistemli hal almağa, sonlarında isə ədəbi-mədəni intibaha gətirib çıxardı. Bu dövrdə mətbuat, teatr ilk qədəmlərini atır, folklorun toplanması həyata keçirilir, ədəbi tənqid yaranırdı.

XIX əsrin 80-ci illərindən Naxçıvanda maarifçilik işinə başlayan ziyalılardan olan Eynəli bəy Sultanov həm də Tiflisdə nəşr olunan bir neçə mətbuat orqanı ilə əməkdaşlıq edirdi. Bu əməkdaşlıq E.Sultanovun sonrakı taleyində, həyatında əhəmiyyətli bir rola çevriləcəkdi. Naxçıvanda, Qarsda, İrəvanda, daha sonra ömrünün sonuna kimi Tiflisdə yaşadığı dövrlərdə mətbuatda müxtəlif sahələr, müxtəlif mövzular üzrə məqalələrlə

²¹ İ Eynəli Sultanovun dünyagörüşünün formalaşması dövrü /

“Azərbaycan ədəbiyyatının nəzəriyyəsi və tarixi məsələləri” məcmuəsi. Bakı:

ADU mətbəəsi, 1987, s.92

çıxış edən E.Sultanovun xüsusi diqqətlə qələmə aldığı mövzulardan biri də folklorla bağlı idi.

O dövrdə folklorla bağlı xidmətlər göstərən hər bir ziyalı bu sahədə yeni bir mərhələ, yeni bir mövzu kimi ələ alınmalıdır. Bu mənada da “bizə elə gəlir ki, Azərbaycan folklorşünaslığının hər bir mərhələsinə xüsusi tədqiqat əsəri həsr etməyin vaxtı artıq çatmışdır”²².

Belə bir fikrə gəlməyimizin ən böyük səbəbi həm də odur ki, “folkorumuzun az-çox elmi məqsədlə toplanması XIX əsrdən başlanğıc götürür”²³.

Ədibin XIX əsrin sonlarında və XX əsrin ilk 30-cu illərində Qafqaz mətbuatında çıxan məqalələrində folklorşünaslıq elmi üçün əhəmiyyət kəsb edən fikirləri tədqiqi olunmuşdur.

Qeyd edək ki, folklorşünaslıq elmində atalar sözləri ilk dəfə Eynəli bəy Sultanov tərəfindən qruplara ayrılmış, mövzular üzrə təsniflənmişdir. Eləcə də folklorun toplanması prosesində toplayıcının nələrə diqqət etməsi gərəkdiyi, hansı məqamlara xüsusi yanaşma metodu tətbiq etdiyi ilk dəfə elmi dövriyyəyə geniş təhlillərlə təqdim edilmişdir.

İkinci fəsil **“Azərbaycan folklorunun toplanması, tədqiqi və nəşrində Eynəli bəy Sultanovun rolu”** adlanır. Fəslin **“Eynəli bəy Sultanov folklor toplayıcısı kimi”** adlı birinci yarım fəslində Naxçıvanda yaşadığı dövrdə, mədəni-maarif tədbirlərinin əsas təşkilatçılarından biri olan E.Sultanov da Naxçıvanın ayrı-ayrı bölgələrini, həmçinin İrəvan Quberniyasını gəzərək həmin ərazilərdə yaşayan insanlar arasında yayılmış folklor nümunələrini, daha çox isə atalar sözlərini toplamış, eyni zamanda aşığı yaradıcılığı ilə maraqlanmışdır.

Eynəli bəy Sultanovun folklor toplayıcılığı fəaliyyətinə işarə edən Məmmədhüseyn Təhmasib qeyd edir ki, “göründüyü kimi, həmin dövr Naxçıvan folklor mühiti bu sahənin yaradıcılarından birini yetişdirmək baxımından da xarakterikdir”²⁴.

E.Sultanov toplama prosesi zamanı el arasında, birbaşa insanların özləri ilə təmasda olaraq bu işi həyata keçirmişdir. Təbii ki, “folklorun toplanması bir neçə üsulla aparılırdı. Ən çox fayda verən üsul xalq arasına getmək, söz xəzinəsini bilavasitə xalqın öz ağzından, birbaşa onu

²² Umudov Q. U. Folklorşünaslığımızın tarixindən. Bakı: Təbib, 1995, 111 s.

²³ Yenə orada, s.7

²⁴ Təhmasib M. A. Seçilmiş əsərləri: 2 cildə, I c., Bakı: Mütərcim, 2010, 488 s.
s.4

yaşadanlardan canlı şəkildə toplamaq daha faydalı iş metodu kimi qeyd edilməlidir”²⁵ reallığını E.Sultanov çox yaxşı bilirdi.

Folklor nümunələri arxasında xalqın çoxəsrlik təcrübəsini, bədii idrakını görən E.Sultanov xalqa, xalq ideallarına möhkəm bağlı idi. O, xalq sənətkarları ilə müntəzəm əlaqə saxlayır, onlarla oturub-durmaqdan yorulmurdu. Bu barədə onun özü də yazırdı ki, “mən tamamilə savadsız olan, lakin həyat hadisələrinə həssaslıqla yanaşan sadə adamların fikirlərini həmişə yüksək qiymətləndirirəm. Onlar adamların danışığına diqqətlə qulaq asır, dərk etmədiklərini dönə-dönə soruşur, eşitdiklərini diqqətlə ölçüb-biçir, özləri üçün nəticələr çıxarır, yeri gəldikcə onlardan cəsarətlə istifadə etməkdən çəkinmirlər”²⁶.

Görkəmli ədibi bu toplayıcılıq fəaliyyətinə sövq edən, həvəsləndirən ən mühüm səbəblərdən biri hər bir xalqın folklorunda olduğu kimi, azərbaycanlıların şifahi ədəbiyyat nümunələrində də onların həyat barədə, dünya barədə ilkin düşüncələrinin yer almış olmasıdır.

XIX əsrin sonlarında rusdilli mətbuatda dərc olunan “Qafqaz musiqisi haqqında bibliografik qeydlər” adlı məqalədə Azərbaycan şifahi xalq ədəbiyyatı barədə orijinal fikirlər söylənilir, müəllif oxucuları inandırır ki, Azərbaycan bayatı, qoşma, tapmaca və zərbül-məsəllərini ancaq istedadlı, şairanə, müdrik və hazırcavab bir xalq yarada bilər²⁷.

E. Sultanov “Tatar atalar sözləri” məqaləsində buna diqqət çəkir, üzünü oxuculara tutaraq deyirdi: “Mənim topladığım tatar atalar sözlərinin bir çoxunda bu xalqın həyata bu və ya digər baxışını xarakterizə edən külli miqdarda aforizmlərə rast gəlmək olar”²⁸.

Fədakar və yorulmaz ziyalının ayrı-ayrı məqalələrindən də göründüyü kimi o, folklor toplayıcısı olaraq külli miqdarda şifahi xalq ədəbiyyatı nümunələrini insanların özündən dinləyərək yazıya almışdır.

E.Sultanov “Kavkaz” qəzetində çap olunan bir məqaləsində qeyd edir ki, 1887-1891-ci illər arasında İrəvan Quberniyası və Naxçıvan qəzasından üç minə qədər atalar sözü toplanmışdır²⁹. Elə təkcə bu faktın özü E. Sultanovun xalqına nə qədər bağlı bir insan olduğunu göstərir. Eləcə də

²⁵ Umudov Q. U. Folklorşünaslığımızın tarixindən. Bakı: Təbib, 1995, 111 s. s.4

²⁶ Султанов Э. Ч. Мусульманский жизнь. Газ. “Закавказская речь”, Тифлис, 1915, 22 мая s.2

²⁷ Feyzullayeva A. H. Maarif carçıları. Bakı: Maarif, 1988, 100 s. s.60

²⁸ Султанов Э. Ч. Татарские пословицы. Газ. “Новое обозрение”, Тифлис, 1891, 5 мая s.3

²⁹ Султанов Э. Ч. Образчики азербайджанской народной мудрости. Газ. “Кафказ”, Тифлис, 1892, 17 мая s.4

zəngin söz yaddaşı olan xalqının ədəbiyyatına, tarixi keçmişinə, adət-ənənəsinə, yaşam tərzini özündə əks etdirən folkloruna həssaslığını sübut edir.

İkinci fəslin **“Eynəli bəy Sultanov folklor tədqiqatçısı kimi və folklorun nəşrində Eynəli bəy Sultanovun rolu”** adlı ikinci yarım fəslində **ədibin folklor tədqiqatçılığı bir problem kimi tədqiqata cəlb edilmiş, həmçinin folklorun nəşrində rolu və yeri müəyyənləşdirilmişdir.**

Dövrün və mətbuatın tələbinə uyğun olaraq E.Sultanov təqdim etdiyi folklor materiallarını şəxsən özü rus dilinə tərcümə edərək şifahi xalq ədəbiyyatımızın digər millətlər tərəfindən də öyrənilməsində və sevilməsində əziyyətlərə qatlaşırdı. Bu mövzuya toxunan Aida Feyzullayeva bildirir ki, E.Sultanov şifahi xalq yaradıcılığını yalnız azərbaycanlı oxucular arasında deyil, rus oxucuları arasında da böyük ehtirasla təbliğ edirdi. O, ardıcıl şəkildə “Novoye obozreniye”nin səhifələrində rus oxucularını Azərbaycan folkloru, tarixi, etnoqrafiyası, çoxəsrlik mədəni-mənəvi irsi ilə tanış edən məqalələrlə çıxış edirdi³⁰.

Həm də maraqlıdır ki, Azərbaycan folkloru nümunələrindən istifadə edən E.Sultanov yalnız onların tərcüməsi və təqdimi ilə kifayətlənmir, bir qayda olaraq həmin nümunələri xalqın həyatı, ehtiyacları ilə yaxından səsləşən müəyyən bir problem ətrafında qruplaşdırırdı.

O, həmçinin folklorun inkişafı üçün nələr edilməsi gərəkdiyi problemini qabardaraq tədqiqatçı kimi öz fikirlərini irəli sürürdü.

İkinci fəslin üçüncü yarım fəslə **“Eynəli bəy Sultanovun folklorşünaslıq fəaliyyətinin tədqiqi”** adlanır.

Bu yarım fəsildə Eynəli bəyi tədqiq edən, onun həyat və fəaliyyətindən bəhs edən İzzət Maqşudov, İradə Əsədova kimi alimlərin, ədibin folklorşünaslıq fəaliyyətinə qismən də olsa toxunmaları nəzərdən keçirilmişdir. Eyni zamanda müxtəlif dövrləri, mühitləri tədqiq edən Abbas Zamanov, Aidə Feyzullayeva, Abbas Hacıyev, İsa Həbibbəyli, Əsgər Qədimov və digərlərinin Eynəli bəy Sultanovun folklorşünaslıq fəaliyyəti haqqında söylədikləri fikirlərə münasibət ortaya qoyulmuşdur.

Dissertasiyanın üçüncü fəslə **“Eynəli bəy Sultanovun yaradıcılığında folklor ənənəsi”** adlanır. Bu fəslin **“Eynəli bəyin bədii yaradıcılığında folklordan istifadə”** adlı birinci yarım fəslə də dörd yarım başlıqda tədqiq olunub. Birinci yarım başlıq **“Eynəli bəy Sultanovun bədii yaradıcılığında folklor mövzu və sujetlərindən istifadə”** adlanır.

³⁰ Feyzullayeva A. H. Maarif carçıları. Bakı: Maarif, 1988, 100 s. s.13

Burada ədibin “Tatarka”(Azərbaycan qadını) pyesində və ayrı-ayrı hekayələrində istifadə olunmuş folklor mövzuları və sujetləri tədqiqata cəlb edilmiş, şifahi və yazılı ədəbiyyat əlaqələrinin, bu əlaqələrin bədii əsərə gətirilməsiylə dilin xəlqiləşdirilməsi, mövzuların daha oxunaqlı şəkildə təqdim olunması araşdırılmışdır. Eynəli bəyin bu üsulla öz əsərlərində şifahi xalq ədəbiyyatı mövzularını və sujetlərini necə və nə məqsədlə öz əsərlərində istifadə etməsi problemi ortaya qoyulmuşdur. **“Eynəli bəy Sultanovun bədii yaradıcılığında xalq şeiri”** yarımbaşlığında isə yenə onun dram və hekayələrində şifahi xalq ədəbiyyatının nəzm nümunələrinə müraciət etməsi problemi tədqiq olunmuşdur.

E.Sultanov şifahi xalq ədəbiyyatının xalq şeiri nümunələrindən də toplamışdır. Buna misal olaraq müxtəlif aşığıların şeirlərini göstərmək mümkündür. O eyni zamanda sayacı sözlərini də toplayıb F.Köçərliyə göndərmişdir ki, biz bu barədə dissertasiyanın I fəslində ətraflı məlumat vermişik. Topladığı folklor materiallarını öz bədii əsərlərində mümkün dərəcədə çox işlətməyə çalışan ədib şifahi xalq ədəbiyyatının nəzm nümunələrinə əsərlərində xüsusi yer ayırmışdır. O, öz əsərlərində bir çox aşığıların şeirlərindən epigraflar gətirir, hekayələrində mətn daxilində yeri gəldikcə aşığı yaradıcılığı nümunələrindən yararlanırdı. Bu məsələyə toxunan Aidə Feyzullayeva yazır: “E.Sultanov öz hekayələrində çoxlu atalar sözü, zərbi-məsəl, xalq mahnısı, bayatı, aşığı şeiri və s. folklor nümunələrindən istifadə etmişdi. O, zəngin xalq müdrikliyi xəzinəsinin pərəstişkarlarından biri idi”³¹.

E.Sultanovun özünün “Bülbül”, “Seyidlər”, “Acı masqara”, “Çadra altında”, “Dəhşətli intiqam” və başqa hekayələrində, “Tatarka” əsərində aşığı şeiri nümunələrində epigraflar gətirir, bayatılardan, ağılardan, laylalardan, mahnılardan həm müəllif təhkiyəsi zamanı, həm də obrazların dili vasitəsiylə bədii mətnə daxil edir. Bu yaradıcı istifadə yarımbaşlıqda problem kimi tədqiq edilmişdir.

Bu yarımfəslin **“Eynəli bəy Sultanovun hekayələrində atalar sözləri və məsəllərdən istifadə”** yarımbaşlığında isə 40-a yaxın hekayə müəllifi olan yazıçının atalar sözlərindən və məsəllərdən yaradıcı istifadəsi probleminə diqqət çəkilmişdir. E.Sultanovun hekayələrinin əksəriyyətində atalar sözləri və məsəllərə rast gəlirik. “Acı masqara”, “Kənd uşaqları”, “Podratçı”, “Silistçi dəftərxanasında”, “Qayınana – xain ana” və s. onlarla hekayəsinin hər birində personajlar mütəmadi olaraq atalar sözləri və

³¹ Feyzullayeva A. H. Maarif carçıları. Bakı: Maarif, 1988, 100 s. s.13

məsəllərdən istifadə etməklə öz fikirlərini çatdırırlar. Bununla da E.Sultanov əsərin bədii dəyərini artırır, həm də ağıllı və bilərəkdən etdiyi üslubla və üsulla folklor nümunələrinin itib-batmasının qarşısını alır.

Filologiya elmləri namizədi, E.Sultanovun ilk tədqiqatçısı İzzət Maqsudov məqalələrinin birində bildirir ki, “E.Sultanovun elə bir hekayəsinə rast gəlmək olmaz ki, yeri gəldikcə ya əsərin qəhrəmanı, ya da başqa surətlər atalar sözü işlətməsin”³². E.Sultanovun folklorə münasibətindən bəhs edən Aidə Feyzullayeva da vurğulayır ki, E.Sultanov öz hekayələrində çoxlu atalar sözü, zərbi-məsəl kimi folklor nümunələrindən istifadə etmişdir³³.

Yuxarıdakı fikri daha da qüvvətləndirmək üçün folklorşünas alim Paşa Əfəndiyevin gəldiyi qənaəti də qeyd etmək istərdik: “XIX əsrdə Azərbaycan atalar sözü və məsəlləri ilə ən çox maraqlanan ziyalılardan biri Eynəli bəy Sultanov idi”³⁴.

Eynəli Sultanov hekayələrində atalar sözləri və məsəlləri həm öz dilindən verir, həm də ayrı-ayrı tiplərin dilindən işlədirdi. O, bu və ya digər tipin işlətdiyi atalar sözləri ilə onların məqsədini, xasiyyətlərini müəyyənləşdirir. Oxucu bu tiplərin hansı səviyyəyə malik olduğunu dərhal bilir.

E.Sultanov 1887-1891-ci illərdə – 4 il boyunca 3000-ə qədər atalar sözü və məsəllər toplayıb 20 məktub vasitəsilə Firudin bəy Kəçərliyə göndərmişdir və hazırda həmin məktublar əlimizdə olmadığı üçün E.Sultanovun folklorşünaslıq irsinin bu sahəsi natamamdır. Amma bizə elə gəlir ki, E.Sultanovun tədqiqata cəlb elədiyimiz hekayələrinin hər birində işlənən atalar sözləri və məsəlləri ayrıca və tək-tək sıralasaq bu irsin böyük bir qisminin itmədiyini görəcəyik. Bu bərdə olduqca həssas olan E.Sultanov bir məqaləsində dediyi “Bu materialları işlətmək və onlardan istifadə etmək”³⁵ sözünə, əminik ki, hamıdan əvvəl və həssaslıqla özü riayət etməyə başlamışdır.

Üçüncü fəslin birinci yarım fəslinin dördüncü yarım başlığı “**Eynəli bəy Sultanovun hekayələrində nağıl təhkiyəsi**” adlanır.

³² Maqsudov İ. Q. E.Sultanov və xalq ədəbiyyatı. “Şərq qapısı” qəz., Naxçıvan, 1959, 7 aprel s.4.

³³ Feyzullayeva A. H. Maarif carçıları. Bakı: Maarif, 1988, 100 s. s.13

³⁴ Əfəndiyev P. Ş. Azərbaycan folklorşünaslığının tarixi: filol. elm. dok. ...dis. Bakı: 1973, 389 s. s.29

³⁵ Maqsudov İ. Q. Eynəli Sultanovun həyat və yaradıcılığı: filol. elm. nam. ...dis. Bakı, 1963, 226 s. s.24

Ədibin hekayələrinin bir çoxunda, hətta, demək olar ki, hamısında təhkiyə zamanı nağıl üslubuna rast gəlir, nağıl elementlərini müşahidə edirik. Hekayələrinin nəqlində, personajların nitqində, hekayələrdəki hadisələrin gedişatında nağıl abu-havası oxucunu ağuşuna alır.

Ümumiyyətlə, akademik İsa Həbibbəylinin təbircə desək “şifahi xalq ədəbiyyatı ənənələrinə qüvvətli meyl onun əsərlərinin bədii-emosional səviyyəsini yüksəltdiyi kimi, xalqilik keyfiyyətini də gücləndirmişdir”³⁶.

E.Sultanovun hekayələrində xalq yaradıcılığı nümunələrinin istifadəsindən bəhs edən akademik İsa Həbibbəyli qeyd edir ki, “ədibin hekayələrində də folklorə məxsus bəzi maraqlı dil-üslub xüsusiyyətləri görmək mümkündür. Onun əksər hekayələri nağılvari təhkiyə ilə başlanmış, bunlarda macəra ünsürlərinə yer verilmişdir”³⁷.

Aidə Feyzullayeva da, E.Sultanovun hekayələrindəki nağıl təhkiyəsindən bəhs edir. O qeyd edir ki, “yazıcının “Novoye obozreniye”də dərc olunan hekayələri sujetin cəlbedici xarakteri, bir sıra hallarda isə novellavari sonluğu ilə seçilir. Bu hekayələrdə dilin ifadəliyi və parlaq milli kolorit nağıl təhkiyələrində olduğu kimi aydın nəzər çarpr”³⁸.

Ədibin hər hansı bir hekayəsini oxuduqda ilk cümlədən nağıla qulaq asdığını düşünürsən. Hekayələrinin, demək olar ki, hər birinin girişində biz nağıl cümlələri ilə üz-üzə qalıırıq. Bunu yazıcının hekayələri və xalq nağıllarının qarşılıqlı müqayisəsində də görmək mümkündür.

Bu baxımdan “Acı masqara”, “Təzə pir”, “Xırmanda”, “Naxırçı qızı Gözəl” və digər hekayələrində istər girişdə, istər hekayənin təhkiyəsi boyu, istərsə də hər hansı bir hadisənin təsvirində nağıl dilinin yürəkliyi, nağılvari epizodlar, nağıl sadəliyi və milliliyi özünü göstərir.

Üçüncü fəslin **“Eynəli bəy Sultanovun publisistikasında folkordan istifadə”** adlı ikinci yarımfəslində maarifçi ziyalı ədibin publisistik yaradıcılığında xalq ədəbiyyatından istifadə məsələsi problem kimi ortaya qoyulub.

Bədii yaradıcılıqla yanaşı, publisistik fəaliyyətlə də mütəmadi məşğul olan Eynəli bəy Sultanov çalışdığı, əməkdaşlıq etdiyi mətbuat orqanlarında nəşr olunan məqalələrində də folklorə geniş yer ayırırdı. Qeyd etmək lazımdır ki, “E.Sultanovun zəngin ədəbi-bədii irsi içərisində publisistikası xüsusi yer tuturdu”³⁹.

³⁶ Həbibov İ. Ə. Ədəbi yüksəliş. Bakı: Bilik, 1985, 64 s. s.32

³⁷ Yenə orada s.32

³⁸ Feyzullayeva A. H. Maarif carçıları. Bakı: Maarif, 1988, 100 s. s.13

³⁹ Maqsudov İ. Q. Eynəli Sultanovun publisistikası // AMEA-nın Xəbərləri. 1963,

E.Sultanov bədii yaradıcılığında olduğu kimi, publisistik məqalələrində də şifahi xalq ədəbiyyatı nümunələrindən yeri gəldikcə istifadə etməyə çalışırdı. Filologiya elmləri doktoru, professor Nazim Axundov öz araşdırmalarında yazır: “Görkəmli publisist yazıçı Eynəli bəy Sultanovun “Kavkaz” qəzetində fəaliyyəti onun çox sevib təbliğ etdiyi Azərbaycan folkloru nümunələri ilə də əlaqədardır”⁴⁰.

O, hətta ayrı-ayrı mövzular barədə – qadın azadlığı, kitab mütaliəsi, dil və əlifba məsələləri, sadə xalqın istismar olunması və digər mövzular barədə qələmə aldığı qəzet və jurnal məqalələrində də folklor nümunələrinə üz tutur, şifahi xalq ədəbiyyatından istifadə etməklə öz fikirlərini qüvvətləndirməyə, daha aydın şəkildə izah etməyə çalışırdı. Onun qadın azadlığına həsr olunmuş məqalələri barədə danışan Adil Mişiyev yazır: “Novoye obozreniye” və “Kavkaz” qəzetlərində çap etdirdiyi “Azərbaycan xalq müdrikliyindən kiçik nümunələr” və s. məqalələrində o, əsasən qadının ailədə, cəmiyyətdə tutduğu mövqeyi müəyyənləşdirən, səciyyələndirən Azərbaycan atalar sözləri seçmiş və bu vasitə ilə özünün qadın azadlığı haqqındakı fikirlərini əsaslandırılmışdır⁴¹.

E.Sultanovun nəzərdən keçirdiyimiz publisistik yaradıcılığında şifahi xalq ədəbiyyatına qüvvətli meyl, Azərbaycan xalq yaradıcılığının zəngin xəzinəsindən nümunələrin yeri gəldikcə istifadəsi onu deməyə imkan verir ki, yazıçı-publisist, maarifçi ziyalı bütün varlığıyla folklorla bağlı olmuş, bədii yaradıcılığında olduğu kimi publisistik fəaliyyətində də, qəzet və jurnal məqalələrində də zəngin xalq yaradıcılığı nümunələrindən bəhrələnmişdir.

Dissertasiyanın “Nəticə” hissəsində tədqiqat nəticəsində əldə olunan elmi yeniliklər ümumiləşdirilmiş və aşağıdakı mühüm elmi nəticələr əldə olunmuşdur.

–Son tədqiqatlara kimi Eynəli bəy Sultanovun Tiflis Klassik Gimnaziyasını bitirdiyi qeyd olunurdu və yenə akademik İsa Həbibbəyli tərəfindən onun İrəvan Kişi Gimnaziyasında oxuduğu müəyyən edilmişdir. Dissertasiyada bu fakt geniş tədqiq olunaraq konkret faktlar əsasında belə nəticəyə gəlinmişdir ki, E.Sultanov, həqiqətən də, İrəvan Kişi Gimnaziyasını bitirmişdir;

№5, s.35-44 s.35

⁴⁰ Axundov N. F. Sənədlərin dili ilə. Bakı: Yazıçı, 1980, 179 s. s.70

⁴¹ Mişiyev A. Q. Azərbaycan yazıçıları və Tiflis ədəbi-ictimai mühiti (1820-1905-ci illər).Tiflis: Qanatləba nəş., 1987, 320 s. s.164

– Müasir folklorşünaslıq elminin prinsipləri əsasında aparılan araşdırmalar zamanı belə qənaət hasil olmuşdur ki, Eynəli bəy Sultanov Azərbaycan folklorşünaslıq elmi üçün nəzəri müddəalar irəli sürən, folklorşünaslıq sahəsində fəaliyyət göstərənlərin, gənc folklorşünasların nə kimi cəhətlərə diqqət yetirməli olduqlarını qeyd edən və bunu öz fəaliyyəti ilə ortaya qoyan ilk folklorşünasdır;

– Dissertasiyada Eynəli bəy Sultanovun folklorşünaslıq görüşləri, folklor toplayıcısı kimi fəaliyyəti geniş, ətraflı və əhatəli şəkildə araşdırılmış və onun folklorşünaslıq irsi bitkin şəkildə üzə çıxarılmışdır;

– Aparılan araşdırmalar zamanı Eynəli bəy Sultanovun folklor toplayıcılığı sahəsində gördüyü işlər, toplayıcılıq fəaliyyəti haqqında aparılan araşdırmalar ümumiləşdirilmiş, topladığı folklor nümunələri janr və mövzular prizmasından tədqiq edilmişdir;

– Tədqiqat zamanı bəlli olmuşdur ki, Eynəli bəy Sultanov folklor toplayıcılığının əsas xarakteristikasını öz fəaliyyəti ilə göstərmişdir. Belə ki, o, şifahi xalq ədəbiyyatının toplanması prosesi zamanı xalq arasında insanlarla birbaşa təmasda olmağı, daha çox ağsaqqal və ağbırçəklərlə üzbəüz oturub söhbət etməyi, bunun üçün kənd-kənd, oba-oba, ev-ev gəzərək folklor nümunələrini yazıya almağı nümunə olaraq göstərmişdir;

– Müəyyən edilmişdir ki, Eynəli bəy Sultanov təkcə şifahi xalq ədəbiyyatı nümunələrini toplamaqla kifayətlənməmiş, onları bir tədqiqatçı baxışı ilə nəzərdən keçirmiş, bir folklorşünas kimi, topladığı Azərbaycan atalar sözlərini folklorşünaslıq tariximizdə ilk dəfə olaraq mövzular üzrə qruplaşdırmışdır;

– Tədqiqatların nəticəsi olaraq üzə çıxarılmışdır ki, Eynəli bəy Sultanov XIX əsrin sonlarında XX əsrin ilk illərində Azərbaycan şifahi xalq ədəbiyyatı nümunələrini rus dilinə tərcümə edərək xalqımızın zəngin söz xəzinəsi haqqında rusdilli oxuculara geniş məlumatlar vermiş, ayrı-ayrı qəzet və jurnallarda təsadüfi hallarda verilən folklorumuzun mütəmadi və geniş təbliğinə nail olmuşdur;

– Azərbaycan aşiq ədəbiyyatına marağın artmasına səbəb olan Eynəli bəy Sultanov tərəfindən müxtəlif aşıqların, el şairlərinin əsərləri toplanmış, eyni zamanda bəzi aşıqların həyatı barədə ətraflı materiallar toplayaraq bu sahədə də nümunə göstərmişdir;

– Dissertasiyada ötən əsrin 60-cı illərindən başlayaraq Eynəli bəy Sultanovun folklorşünaslıq fəaliyyəti, folklorşünaslıq irsi barədə söylənilmiş fikirlər öyrənilmiş, ədibin bu sahədəki fəaliyyəti barədə araşdırmalar sistemli şəkildə ümumiləşdirilmişdir;

– Araşdırmalar zamanı müəyyən edilmişdir ki, yazıçı-publisist, ziyalı Eynəli bəy Sultanov folkloru toplamaqla öz işini bitmiş hesab etməmiş, eyni zamanda folklor materiallarının itib-batmaması, gələcək nəsillərə çatması üçün bədii yaradıcılığında mütəmadi olaraq atalar sözlərindən, məsəllərdən, nağıl sujetlərindən və ayrı-ayrı folklor mövzularından geniş istifadə etmişdir;

– Eynəli bəy Sultanovun hekayələrində atalar sözləri və məsəllərin bol-bol işlənməsi üzə çıxarılmış, obrazların dilindən verilən həmin nümunələr vasitəsilə müəllif, demək istədiyi mətləbi daha qısa və konkret şəkildə oxucuya çatdırmağın mümkünliyünü göstərmişdir;

– Eyni zamanda araşdırmalar zamanı Eynəli bəy Sultanovun bədii yaradıcılığının, daha çox hekayə dilinin nağıl təhkiyəsiylə az qala eynilik təşkil etdiyi üzə çıxarılmışdır;

– Tədqiaqatlardan bəlli olmuşdur ki, Eynəli bəy Sultanovun bədii yaradıcılığında mövzular birbaşa folklordan alınmış, əsərlərinin sujet xətti folklor sujetləriylə paralellik təşkil etmişdir;

– Müəyyən edilmişdir ki, şifahi xalq ədəbiyyatının nəzm formaları, daha dəqiq desək, şifahi xalq şeiri nümunələri Eynəli bəy Sultanovun bədii yaradıcılığında mətnə daxil edilərək əsərə xalqilik gətirməklə yanaşı, həmin nümunələrin geniş ictimaiyyətə təqdim olunaraq öyrənilib yaşadılması məqsədi güdülmüşdür;

– İndiyə kimi hər hansı bir ədibin, yazıçı və ya publisistin mətbu əsərlərində folklordan istifadə öyrənilmədiyi halda, dissertasiyada bu cəhətdən də yeni bir iş yerinə yetirilmiş, Eynəli bəy Sultanovun publisistik fəaliyyətində şifahi xalq ədəbiyyatı nümunələrindən istifadə, folklor müraciət geniş tədqiq edilmişdir. Bu zaman E.Sultanov bədii əsərlərində olduğu kimi, publisistikasında da xalq nümunələrindən hədəfi dəqiq nişan alan silah kimi istifadə etmişdir.

– Ön nəhayət, indiyədək Eynəli bəy Sultanovun istər həyat və yaradıcılığı, istər folklorşünaslıq fəaliyyəti, folklorşünaslıq irsi, istərsə də bədii və publisistik əsərlərində şifahi xalq ədəbiyyatından istifadə etməsi bizdən əvvəlki elmi araşdırmalarda olduğu kimi sosializm realizmi prinsipləri ilə deyil, milli və Azərbaycançılıq nöqtəyi nəzərindən tədqiq olunmuşdur.

Dissertasiyanın əsas müddəaları aşağıdakı məqalə və konfrans materiallarında əks olunmuşdur:

1. Eynəli bəy Sultanov və Naxçıvan teatrı // “Naxçıvan” jur., 2010, №22, s.46-55

2. Eynəli bəy Sultanov Azərbaycan folklorunun toplayıcılarından biri kimi // AMEA Folklor İnstitutunun Elmi axtarışları, 2008, № 5, s.39-42
3. Eynəli bəy Sultanovun bəzi folklorşünaslıq görüşlərinə dair // “Yol” derg., Ankara, 2009, №5, s.149-153
4. Eynəli bəy Sultanov və aşiq yaradıcılığı // Naxçıvan Dövlət Universitetinin Elmi əsərləri, 2009, №2, s.197-202
5. Eynəli bəy Sultanovun folklorşünaslıq görüşləri haqqında qeydlər // AMEA Folklor İnstitutunun Elmi axtarışları, 2009, № 3, s.64-68
6. Eynəli bəy Sultanov və Azərbaycan folkloru / “AMEA Aspirantlarının Elmi Konfransının materialları. Bakı: Elm, 2009, s. 642-645.
7. Eynəli bəy Sultanovun “Naxçıvan məktubları” // AMEA Naxçıvan Bölməsinin “Xəbərləri” Naxçıvan: Tusi, 2010, №1, s. 264-269
8. Hüşyar dostlar: Eynəli bəy Sultanov və Cəlil Məmmədquluzadə / “Cəlil Məmmədquluzadə: taleyi və sənəti” məqalələr toplusu, Bakı: Elm və təhsil, 2010, s.102-111
9. Eynəli bəy Sultanovun ordubadlı Aşiq Abbas Dəhri haqqındakı məqaləsinə dair bəzi qeydlər / AMEA aspirantlarının elmi konfransının materialları. Bakı: Elm, 2010, s.528-529
10. Ordubadlı Aşiq Abbas Dəhri irsinin tədqiqi və təbliğində Eynəli bəy Sultanovun rolu // “Naxçıvan” jur., 2010, №22, s.46-55
11. Eynəli bəy Sultanovun ömür yoluna daha bir nəzər // AMEA Naxçıvan Bölməsinin “Xəbərləri” Naxçıvan: Tusi, 2011, №3, s. 239-248
12. Eynəli bəy Sultanovun hekayələrində atalar sözləri və məsəllərdən istifadə / “Eynəli bəy Sultanov: taleyi və sənəti” məqalələr toplusu, Bakı: Nurlan, 2011, s.135-151
13. Eynəli bəy Sultanov Azərbaycan folklorunun toplayıcılarından biri kimi // “Motif akademii” derg., İstanbul, 2011, №2, s.315-320
14. Zəmanə ədiblərindən nələr tələb etmək lazımdır // “Ulduz” jur., Bakı: 2012, №7, s. 45-46
15. Azərbaycan folklorşünaslıq elmi və Eynəli bəy Sultanovun folklorşünaslıq görüşləri // AMEA Naxçıvan Bölməsinin “Xəbərləri” Naxçıvan: Tusi, 2014, №1, s. 237-244
16. Eynəli bəy Sultanovun hekayələrində nağıl təhkiyəsi / Gənc tədqiqatçıların II beynəlxalq elmi konfransı materialları. Bakı: Nurlar, 2014, s.242-243
17. Eynəli bəy Sultanovun bədii yaradıcılığında şifahi xalq şeiri // AMEA Naxçıvan Bölməsinin “Xəbərləri” Naxçıvan: Tusi, 2015, №1, s. 116-123

ФОЛЬКЛОРИСТИЧЕСКОЕ НАСЛЕДИЕ ЭЙНАЛЫ БЕК СУЛТАНОВА

РЕЗЮМЕ

Фольклористическая деятельность Эйнали бек Султанова и его обширное использование фольклора в своих художественных произведениях является одним из особо важных вопросов.

Диссертация посвящена изучению фольклористического наследия Эйнали бек Султанова. Фольклористическая деятельность, связь между писателем и фольклором, творческое отношение к фольклору, а также позиция и место Э.Султанова в истории Азербайджанской фольклористики особо привлекают внимание.

В разделе «Введение» обоснована актуальность темы, определен объект, цель и задачи, научная новизна и практическая важность исследования, указана методологическая основа, анализирован уровень исследования темы.

В первой главе диссертации, которая состоит из двух заголовков и называется «Фольклористические взгляды Эйнали бек Султанова», обширно обсуждена жизнь Э.Султанова, вовлечено внимание спорным аспектам, связанным с хронологией его жизни и проведены уточнения. А также дана информация о среде литератора, всесторонне анализированы фольклористические взгляды.

В первом заголовке первой главы, которая называется «Жизнь и среда Эйнали бек Султанова», обширно освещен жизнь литератора, указано его место и позиция во времени и в среде, в которой он жил. Подчеркнуто, что в конце XIX века, в начале XX века занимая свойственное место среди Азербайджанской интеллигенции, Э. Султанов сделал все, что смог ради просвещения и развития нашего народа, проявил неутомимую деятельность в этом пути.

Во втором заголовке, названным «Фольклористические взгляды Эйнали бек Султанова», высказаны ценные мысли выдающегося просветителя-интеллигента, которыми на сегодняшний день пользуется фольклористическая наука, привлечена к обширному исследованию его деятельность в этой сфере.

Вторая глава называется «Роль Эйнали бек Султанова в собирании, исследовании и издании Азербайджанского фольклора». Здесь обсуждена самоотверженность Э.Султанова в собирании, исследовании, а также издании нашего фольклора. Эта глава диссертации состоит из трех заголовков. Первый заголовок называется «Эйнали бек Султанов как собиратель фольклора», вторая «Эйнали бек Султанов как исследователь фольклора и роль Э.Султанова в издании фольклора», а третья «Исследование фольклористической деятельности Эйнали бек Султанова». В этих заголовках привлечены к анализу собирательство фольклора, заслуги литератора в исследовании и в издании фольклора, а также мысли ученых, высказавших мнения о фольклористической деятельности Э.Султанова.

Третья глава называется «Фольклорная традиция в творчестве Эйнали бек Султанова», которая состоит из двух заголовков. В первом заголовке, названным «Использование фольклора в художественном творчестве Эйнали бек Султанова» состоит из четырех полузаглавий, в которых было вовлечено к исследованию использование фольклорных тем и сюжетов в художественном творчестве литератора, народное стихотворение в его художественном творчестве, использование пословиц и поговорок в его рассказах и сказочные элементы.

А во втором заголовке, названным «Использование фольклора в публицистике Эйнали бек Султанова» было исследовано использование фольклора в его статьях, опубликованных в разных газетах и журналах.

В части «Заклучение» диссертации обобщены научные новизны, достигнутые в итоге исследования.

EYNALI BAY SULTANOV'S FOLKLORE STUDY HERITAGE

SUMMARY

Eynali bay Sultanov's folklore study activity and using folklore examples in his literary works is one of the necessity problems. The dissertation has been devoted to learn Eynali bay Sultanov's folklore study heritage. Eynali bay Sultanov's folklore study activity, writer-folklore relation, his attitude to folklore, the same time his position and place in the history of Azerbaijan folklore study specially calls attention to.

The "Introduction" deals with the actuality of the theme, investigation object, the determination of the aim and duties, scientific innovation, theoretical and practical significance, approbation, methodological basis and learning level of the theme was analysed.

The first chapter is named "Eynali bay Sultanov and his folklore study thoughts" and consists of two semi-chapter. In the first chapter the author widely speaks about Eynali bay Sultanov's life, the comparative situations connected with his life chronology had been called attention to and cleared. The same time author gives information about writer's environment and his folklore study thoughts widely analyzed. In the first semi-chapter called as "Eynali bay Sultanov's life and environment" the author widely speaks about writer's life, during Eynali bay Sultanov's living period and environment his position and place was showed. It was noted that Eynali bay Sultanov who has a special place among the intellectuals lived end of the XIX and beginning of XX centuries has a great activity for getting education and developing of our people.

The second semi-chapter is named "Eynali bay Sultanov's folklore study thoughts". In here educationist –intellectual's value thoughts about folklore study science and his activity on this field is investigated.

The second chapter is named "Eynali bay Sultanov's role in gathering, investigation and publication of Azerbaijan folklore". In here the author deals with Eynali bay Sultanov's selflessness in gathering, investigation and publication of Azerbaijan folklore. This chapter consists of three semi-chapter. The first semi-chapter "Eynali bay Sultanov as a folklore adder", the second semi-chapter "Eynali bay Sultanov as a folklore investigator and Eynali bay Sultanov's role in the publication of folklore",

the third semi-chapter is named “Investigation of Eynali bay Sultanov’s folklore study activity”. In these semi-chapters the writer’s gathering folklore, investigator and his services on the publication of folklore learnt. And the scientists’ thought about Eynali bay Sultanov’s folklore study activity are analyzed.

The third chapter is named “Adherence to folklore in the works of Eynali bay Sultanov’s” and consists of two semi-chapters. The first semi-chapter is “Using folklore in Eynali bay Sultanov’s literary creative work”. This is consists of four semi-headline. In these headlines the author investigates the writer’s using folklore topics and plots in his literary creative work, folk poem in his literary activity, using proverbs and sayings in his stories, tale narration. The second semi chapter is named “Using folklore in Eynali bay Sultanov’s publicism”. In here the writer’s published articles in different newspaper and magazines where he used folklore is investigated.

The concluding part of this dissertation summarizes the scientific innovation of the research.

Kağız formatı: 60/84 16/1
Sayı: 100 nüsxə

AMEA-nın mətbəəsində çap olunmuşdur

**НАЦИОНАЛЬНАЯ АКАДЕМИЯ НАУК АЗЕРБАЙДЖАНА
ИНСТИТУТ ФОЛЬКЛОРА**

На правах рукописи

ЕЛХАН ГАДИР оглы МАММАДОВ

**ФОЛЬКЛОРИСТИЧЕСКОЕ НАСЛЕДИЕ
ЭЙНАЛИ БЕК СУЛТАНОВА**

5719.01-Фольклористика

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

**диссертации на соискание научной степени
доктора философии по филологии**

БАКУ-2016